

Л.П. Сердюк

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ДОМІНАНТНІ СТИЛІСТИЧНІ НОВАЦІЇ ШАРЛЯ ПЕГІ

Для Європи, зокрема Франції, рубіж XIX-XX століть став початком потужних зрушень у політиці, соціології, філософії, релігії, мистецтві тощо. Це був період формування світового літературного процесу як єдиного цілого й період протиставлення інтелектуалізму та ірраціоналізації, психологізму та дегуманізації, період експериментаторства та звернення до християнських традицій у пошуках гармонії та духовного порятунку. Творчість деяких митців не вкладалася в межі однієї школи, течії чи оцінки. Для митців цієї кризової доби було непросто зробити свій вибір, віднайти світоглядний шлях, усвідомити місце та роль свого мистецтва в сучасному йому житті. У час формування нових тенденцій було важко виокремити головне від другорядного, правдиве від брехливого, прогресивне від реакційного, яскраво висловити себе.

Одним із таких представників французької літератури цієї доби був Шарль Пегі – поет-патріот, поет-християнин, поет-новатор. Доля визначила йому бути між великими письменниками XX століття таким, кого за життя поховали під найглибшим мовчанням критики і який після своєї героїчної загибелі на полі бою Першої світової війни викликав потужну хвилю інтересу до своєї особистості та творчої спадщини.

Пегі втілює у своєму світогляді повноту французької геніальності: у публіцистичній практиці краще від інших він зумів передати синтез французьких національних чеснот через примирення королівської та християнської Франції з Францією республіканською та соціалістичною.

З 1900 року, після нетривалого періоду роботи політичним журналістом, молодий автор починає видавати свої “Cahiers de le Quinzaine”, де створює діалоги на актуальні теми, виступає з палкими статтями проти авторитарності влади, проти моральної деградації та вульгарності, проти буржуазних псевдоцінностей. У цих “Зошитах” Пегі, оволодіваючи виключною майстерністю поліфонії [1], удосконалює свій власний оригінальний стиль. Як за своєю конструкцією, так й за методом викладу, критичні твори Пегі не схожі на наукові – це статті публіциста, полеміста, мораліста. Читачу, який вперше знайомиться з творами Пегі, доводиться примушувати себе долати складності його стилістики, напружено слідкувати за думками письменника; проте, звикнувши до його манери письма, він починає бачити, що між рядками ховається справжній філософ. Приміром: “...Зараз за нами починається покоління, яке ми не переставали називати сучасним поколінням. Покоління, яке вважає себе дуже розумним; покоління, яке хитрує із собою, і з іншими. Покоління розумних, передових, які все знають, яким немає чого показувати, яких не примусиш повірити. Покоління тих, яких немає більш ще чогось вчити.

Покоління тих, які вже не будуть дурнями, невігласами, як ми, бідні. Тобто покоління таких, які не вірять ні у що, навіть в атеїзм; покоління тих, які не розуміють, як можна бути відданим чомусь, як можна жертвувати чимось заради чогось”. Ще одна цікава, ще й досі актуальна сентенція Пегі: “Наше моральне відчуття не може залишатися байдужим, коли ми бачимо, що люди, в чій руках знаходиться захист наших духовних інтересів, прагнуть земних благ, користуються своїм положенням задля того, аби досягнути земних цілей. Коли ми бачимо в наш час, що людина, яка займає положення міністра, депутата, журналіста, прагне розбагатіти, зайняти поважне в матеріальному відношенні й за впливом положення, ми ставимося до цього байдуже; будучи свідками таких фактів, ми не страждаємо ані за дану людину, ані за себе. Інша справа, коли цим займається інтелігент, обличчя професії, що має характер професії не тимчасової, професії, що має своєю задачею захист духовних інтересів, духовне керівництво, коли до цього прагне вчитель або професор” (“Наша молодість”) [3, 13-15].

Стиль Пегі-публіциста простий, вільний, наративний. Його головна прикмета – це кількісний обсяг, що досягається за рахунок розгортання синтаксичних паралельних рядів. Велике враження викликають постійні повтори та нескінченний розвиток теми. Лексика письменника завжди розмовна, іноді свідомо побутова, щоб не сказати, наївна. До стильових новацій автора слід віднести вражаючі силою своєї неординарності, парадоксальні, каламбурні максими та афоризми (“Кантіанство має чисті руки, але немає рук”, “Велика філософія не та, що має порожнини, а та, що має глибини” тощо). Стилю Пегі притаманне особливе вміння знаходити цікаві антонімічні пари слів, понять, образів (вічне й часове; духовне й плотське; містичне й політичне). За допомогою вишуканого протиставлення семантичних та синонімічних нюансів (мізерія та бідність; бути народним і бути демократичним; “я зневажаю людей пересічних” і “я обожаю маленьких людей”) Пегі досягає від свого читача гострої рецептивної уваги. Нарешті, ораторське відчуття та властивість поетичного натхнення, притаманні цьому автору, дозволяють створити цілісний цикл “Зошитів” на 250 сторінок без будь-яких діалектичних непослідовностей та пауз, проте багатослівність, уповільнення розвитку дії, постійні звертання та повтори дещо ускладнюють сприйняття тексту. Можна сказати, що ці, на перший погляд, недоліки є насправді ознаками ораторського стилю, запозиченого з усної практики словесного мистецтва. Отже, і це можна віднести на позитивний рахунок новаторського стилістичного коду Пегі.

Автор постає як екстраординарний співрозмовник, “говіркий”, майже “балакучий”, чия думка формується в процесі говоріння, спонтанно тече в звуковому потоці, завершуючись остаточною угодою між думкою та її формою, набуваючи аксіологічно суттєвої справжності. Дійсно, Шарль Пегі, користуючись висловом Нікола Буало, був тим, “хто не умів обмежуватися”. Так само, коли йдеться про його вірші чи прозу,

авторський стиль також відзначається виразною пролонгованістю; читача вражають численні відступи, повтори, нагромадження синонімів, ампліфікацій, багатослівність, гра слів. Для пересічної людини або для масового читача все це гальмує сприйняття, обтяжує розуміння як самого тексту, так і авторського задуму, проте справжній естет не може не закохатися навіть і в публіцистику Пегі.

Коли, починаючи з 1908 р., поет повертається до католицької віри, віднині пов'язуючи з нею все своє поетичне мистецтво, особливо поезію, сповнену одночасно духовності та особистих переживань, він не відмовляється від свого оповідного стилю, а збагачує його християнською символікою. Як відомо ще з античних часів, будь-яка поезія схильна несвідомо поєднуватися з молитвою. Це справедливо стосовно не лише об'ємних поем Пегі (“Жанна д’Арк”, “Наша молодість”, “Клію”), але й містерій (“Містерія милосердя Жанни д’Арк”, “Містерія святих Безневинних”) та славнозвісних “Гобеленів” (“Гобелен св. Женевьєви”, “Гобелен Нотр-Дам”, “Єва”). Означені твори тяжіють до глибокого поєднання сильної духовної потреби та роздумів про всезагальне людське воскресіння.

Поезію Пегі останнього періоду його творчості також можна віднести до розряду ритуальної. Роздуми поета-християнина про життя святих, його містерії віри подекуди імітують молитовну екзегезу. У сюжеті його творів постійно зустрічаються запозичення з Євангелія. Поет творчо читає Священні книги, із захопленням коментує та цитує їх, зосереджуючи увагу на великій психологічній та містичній темі: включення вічного в минуле, духовного в чуттєве, тілесного в духовне. Пегі сміливо торкається засад католицької віри: стосунки між душею та тілом набувають значення по відношенню до містерії Господа, творця людини, де авторство поставлено під знак Бога Отця, материнство під знак Єви або св. Діви Марії, дитинство – під знак Богомладенця:

*В дитинстві ми наближаємося до Ісуса,
Ставши дорослими, – віддаляємося від Нього,
Віддаляємося від Нього усе життя...
Нині ми стали чоловіками, які віддалилися від Нього,
Якими ми є?*

*Наш погляд затьмарений,
Наше чоло затьмарене,
Наш голос затьмарений.
І зморшка суму залягла у кутках вуст.
А у найдостойніших – зморшка каяття [4].*

(“Ворота містерії другої чесноти”)

Поет використовує жанрові матриці вірша чи ліричної прози як формули для своїх роздумів. Створюючи свої містерії, він обирає таку форму вірша, що іноді виступає за межі ліричної поезії (“Милосердя Жанни д’Арк”, “Святі Безневинні”). Він оновлює жанр містерії: спочатку

це відтворення медитацій про “таїну” Інкарнації та про “таїну” теологічних чеснот, потім – повернення до містерій Середньовіччя:

Я, каже Господь, Володар трьох чеснот:

Віра – це велике дерево, дуб,

Що пустив своє коріння у серце Франції.

У тіні цього дуба Любов, моя дочка Любов,

Що притискає до себе всі біди світу.

А моя маленька Надія –

Маленька брунька, яка проглядає

На гілці на початку весни [4].

(“Містерія Святих Безневинних”)

Особливе місце у творчих здобутках останніх років письменника займають “Гобелени” (“Гобелен св. Женецьєви та Жанни д’Арк”, “Гобелен Нотр-Дам” та “Єва”), в яких поет знову поринає в Середньовіччя за новою поетичною формою для відтворення свого художнього та духовного видіння.

Моделюючи свою поезію згідно з малюнком тканого килима, Пегі створює свої поеми, переплітаючи нитки тем, символіки та ідей для утворення візерунка вірша. “Гобелени” поета відрізняються повільним ритмом; мотивами, що часто повторюються та рухаються уперед за допомогою тонких натяків. Проте невичерпне поетичне натхнення завершуючих рядків поем циклічно зникається з початком твору, приводить до їхньої єдності та повного прояснення задуму.

Ось єдина віра, що ніколи не буде порушена,

Ось єдине поривання, яке пізнає зліт,

Ось єдина мить, яку варто враховувати,

Ось єдина розмова, що закінчується і продовжується [5].

(“Гобелен Нотр-Дам”)

У прозі, як і в поезії або в драматичній творчості, стиль Шарля Пегі, заснований на лексичному сплетінні, на синтаксичних структурах, що постійно повторюються, набуває “урочисто-повільного” ритму, іноді з пророчим, іноді з гумористичним відтінком, підпорядковується мінливій реальності.

Безперечно, Шарль Пегі є одним із найоригінальніших художників-мислителів і водночас одним із найбільш виснажливих. Поет висловлюється через таке нагромадження синонімів, повторів, ампліфікацій, що читач від початку не отримує чіткої та закінченої формули, він ніби присутній при зусиллях формулювання думок та ідей, він особисто бере участь у творчому процесі. Як афористично сформулював сучасник поета – “думка Пегі ніби насправді живе, оточує свій об’єкт, отримує широту, вагу, заглиблюється в реальність” [2].

1. *Halevy D. Quelques nouveaux maîtres // Les cahiers du centre. P., 1914.*

2. *Histoire de la littérature française. XIX -e et XX - e siècle. Par Pierre Brunel. P. – Bordas, 1972.*

3. *Péguy Ch.* Notre jeunesse. – P., 1910.
4. *Péguy Ch.* La Tapisserie de Sainte Geneviève et de Jeanne d'Arc. – P., 1912.
5. *Péguy Ch.* La Tapisserie de Notre Dame. – P., 1913.

Summary

L. Serdyuk's essay deals with the peculiarities of style and form of Charles Péguy's poetic work. Synonyms, repetitions, amplifications are most often used. His style is based on repetition of lexical and syntactical structures, solemn and slow rhythm.

Стаття надійшла до редколегії 10.10.2005

© Л.П. Сердюк, 2005